

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ

Борець Т. О.

У статті розглядаються основні чинники соціально-економічного, демографічного, політичного, організаційного, управлінського спрямування, коливання яких (зміна кількісних та якісних показників) впливає на формування криміногенної ситуації у державі: збільшення або зменшення кількості вчинених протиправних посягань, їх спосіб скоєння, а також особу злочинця.

Ключові слова: злочинність, криміногенна ситуація, суспільні процеси, фактори, протидія злочинності, кримінологія.

В статье рассматриваются основные факторы социально-экономического, демографического, политического, организационного, управленческого направления, колебания которых (изменение количественных и качественных показателей) влияют на формирование криминальной ситуации в государстве: увеличение или уменьшение количества совершенных противоправных посягательств, их способ совершения, а также лицо преступника.

Ключевые слова: преступность, криминальная ситуация, общественные процессы, факторы, противодействие преступности, криминология.

The article examines the main factors of socioeconomic, demographic, political, organizational, managerial direction, fluctuations which (change of quantitative and qualitative indicators) influences the crime situation in the country, increase or decrease the number of committed unlawful acts, their way of commission and person criminal.

Investigating factors that influence crime in the region, it is important to analyze not only the state of crime, but also the consequences of various social processes, the uniqueness of the region (territory, economics, demography, migration, health, disease and mortality, suicide, divorce and domestic violence family, etc.), shortcomings, mistakes that allow state authorities, local government, financial and ideological education of the population.

Keywords: criminality, criminal situation, social processes, factors, combating crime, criminology.

The purpose of this article is to study the quantitative characteristics and dynamics of crime in the context of socio-economic transformation of Ukrainian society.

Постановка проблеми. Злочинність обумовлюється різними суспільними процесами і сама не тільки зазнає такого впливу, але і впливає на них відповідним, переважно негативним, чином. Виклики сьогодення, які становлять загрозу суспільній безпеці України змушують додатково осмислити взаємозв'язок між зазначеними явищами. Поява нових форм злочинних проявів, зокрема, таких як тероризм, екстремізм, організована озброєна злочинність, кіберзлочинність, нелегальна міграція і торгівля людьми, загострення низки негативних суспільних явищ, таких як алкоголізм, наркоманія, проституція, безробіття, інфляція та інших, які так чи інакше впливають на формування криміногенної ситуації, потребують

поглибленого аналізу. Тобто, це результат дії безлічі обставин, чинників, причин, які знаходяться в неоднаковому співвідношенні між собою. Для дослідження сукупності цих факторів необхідно встановити якомога більше обставин, причинно-наслідкових зв'язків, співвідношення тих або інших причин і умов, що впливають на злочинність, як основний об'єкт пізнання, власне визначаючих конфігурацію механізму детермінації та самодетермінації злочинності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У кримінології питаннями, пов'язаними з визначенням поняття криміногенної ситуації, криміногенної обстановки, дослідженням суспільних процесів як факторів впливу на злочинність (суб'єкт злочину) займалося багато вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: Ю.М. Антонян, О.М. Бандурка, А.А. Волкова, О.М. Джужа, С.О. Єфремов, А.П. Закалюк, В.Н. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецов, В.В. Лунсєв, В.Д. Малков, В.О. Соболев, В.Я. Тація, Д.В. Ушаков, М.І. Хавронюк. Ці вчені внесли вагомий внесок у розробку поняття та змісту криміналізації суспільно небезпечних діянь, але в науці кримінального права та кримінології залишається багато питань із сфери факторного впливу на криміногенну ситуацію, які потребують додаткового вивчення, що пояснюється як складністю вказаної тематики, так і характером сучасних суспільних процесів, як чинників впливу на злочинність.

Формування цілей. Метою даної статті є дослідження окремих суспільних процесів як факторів впливу на криміногенну ситуацію у державі та вироблення пропозицій з протидії злочинності.

Завданням цього дослідження є вивчення та з'ясування факторів, які впливають на формування криміногенної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз криміногенної ситуації, яка склалась у державі впродовж поточного року, засвідчив її певне загострення. Підтвердженням цьому є збільшення кількості повідомлень про вчинення протиправних посягань, які надходять до органів та підрозділів Національної поліції.

Так, за 8 місяців 2016 року загальна кількість злочинів зросла на 23%. Відповідне збільшення відбулося, у першу чергу, за рахунок злочинів майнової спрямованості, зокрема крадіжок - на 36%, пограбувань - на 38%, шахрайств - на 22%, та незаконних заволодінь транспортними засобами - на 17%.

Водночас, слід зазначити, що певне послаблення ефективності діяльності поліції з протидії злочинності (яке обумовлено рядом об'єктивних фактів про що мова піде нижче) є лише одним із небагатьох чинників, які формують нинішню криміногенну ситуацію. Так, провідні кримінологи стверджують, що правоохоронні органи (поліція) можуть впливати на коливання злочинності лише у межах 10%. Усі інші фактори впливу мають соціально-економічну, культурну, демографічну, політичну, етнічну спрямованість тощо.

Відтак до основних факторів, які на сьогодні так чи інакше впливають на формування криміногенної обстановки у державі, слід віднести:

І. Соціально-економічні- стрімке зростання спожив-

чих цін упродовж останній трьох років. Так, у 2014 році відповідний індекс у порівнянні з попереднім періодом збільшився на 25%, у 2015 зріс ще на 43%, а вже з початку поточного - на 5%.

Тільки у 2016 році вартість електроенергії для населення зросла - на 25%, природного газу - на 42%, послуг у сфері охорони здоров'я - на 5,5%. При цьому сума заборгованості з виплат заробітної плати збільшилась до 2 млрд. грн. (на 1% порівняно з початком року), з яких 73% припадає на промисловість. З урахуванням вищезазначених цінових факторів можемо вести мову про те, що реальні доходи населення лише у поточному році зменшились на 15%, у 2015 році зменшення становило 22%, а 2014 - 12%.

Вагомим фактором, який характеризує погіршення соціально-економічного становища у державі, є збільшення безробіття серед економічно активного населення віком 15-70 років до 9,9% (2013 - 7,7%).

Наразі ж вищезазначені соціально-економічні чинники, у своїй сукупності, призвели до того, що з початку року за субсидіями для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг звернулось 3,2 млн. домогосподарств, що на 61% більше, ніж за аналогічний період 2015 року [1].

При цьому слід навести результати кримінологічних досліджень, відповідно до яких збільшення безробіття на один відсоток призводить до зростання рівня злочинності на 6%. Про об'єктивність відповідних досліджень свідчать і статистичні дані, відповідно до яких лише у січні-серпні поточного року працівниками поліції встановлено особи 45 тис. дієздатних осіб, які на момент учинення злочину ніде не навчались та не працювали, що становить 63% від усіх затриманих злочинців. У 2015 році відповідний показник становив 58%, у 2014 - 54%, а у 2013 - 46%.

Крім цього, слід зазначити, що питома вага злочинів, учинених у стані алкогольного сп'яніння, у порівнянні з 2013 роком (до початку бойових дій на Сході держави), зменшилась з 13% до 9%, що свідчить про збільшення частки умисних злочинів. Наведені статистичні дані указують на зростання частки так званої "соціальної злочинності".

Погіршення рівня економічної забезпеченості значної кількості населення спонукає окремих громадян до пошуку способів виживання з використанням місцевих регіональних особливостей, які нерідко носять протиправний характер.

Найбільш критична ситуація складається в західних областях України, де близькість кордонів країн Євро-союзу і відсутність гідної роботи створює благодатний ґрунт для втягування жителів у злочинні схеми заробітку.

Найскладніше становище у ряді районів Волинської, Рівненської та Житомирської областей, де значна частина місцевого населення задіяна до незаконних схем видобутку та реалізації бурштину.

II. Збройне протистояння на сході країни-створює умови до витоку в незаконний обіг з території проведення АТО зброї, при цьому щороку із нелегального обігу вилучається все більше важкого озброєння, володіння яким не було характерним для кримінального елемента.

Другим фактором впливу на формування криміногенної ситуації у державі, що пов'язаний із веденням бойових дій на Сході країни, є зростання кількості вимушених переселенців, у тому числі антисоціальної направленості (з початку року взято на облік 1,8 млн. переселенців або

1,4 млн. сімей з Донбасу і Криму. При цьому ще близько 800 тис. осіб не зареєструвались).

Для зазначеної категорії громадян поруч із вищезазначеними проблемами соціально-економічного характеру, кардинально постає питання вирішення елементарних побутових потреб (пошук житла, роботи, начальних закладів для дітей), що, у свою чергу, потребує значних фінансових витрат.

III. Нормативно-правові:

з моменту набрання чинності Закону України "Про Національну поліцію" підрозділи Національної поліції не мали права здійснювати агентурно-оперативну роботу оскільки не являлись суб'єктами оперативно-розшукової діяльності та не мали відповідних відомчих нормативно-правових актів, якими врегульовується питання організації агентурно-оперативної роботи (тільки 31.05.2016 прийнято Закон України № 1394-VIII "Про внесення змін до статті 23 Закону України "Про Національну поліцію" щодо уточнення деяких положень" відповідно якого оперативним підрозділам Нацполіції дано право здійснювати ОРД та лише 20.05.2016 вступив у дію наказ МВС України № 07, яким затверджено Інструкцію про організацію оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи оперативних підрозділів Національної поліції) [2];

набуття чинності Закону України від 26.11.2015 № 838-VIII "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання" [3].

ДОВІДКОВО: відповідно "закону Савченко" підлягають звільненню біля 34,9 тис. осіб, з яких від подальшого відбування покарання звільнено 8,2 тис. засуджених. Із зазначеної кількості звільнених вже 785 осіб, або 10%, викрито в учиненні злочинів

обтяження кваліфікації ряду протиправних діянь, у зв'язку зі зменшенням вартості викраденого майна. Відповідно до Закону України від 04.06.2009 № 1449-VI "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за викрадення чужого майна" правопорушення, які раніше розглядалися у порядку адміністративного провадження, стали однією з основних причин збільшення кількості кримінальних правопорушень майнового характеру.

ДОВІДКОВО: на сьогоднішній вартість викраденого майна, з урахуванням якої діяння кваліфікується як злочин становить 5,8 доларів США (відповідно курсу НБУ), тоді як у 2006 - 104 долари США, 2008 - 179,7 доларів США, 2010 - 10,9 доларів США, 2014 - 15,2 долари США.

Зважаючи на те, що ціни майже на всі види товарів (включаючи і харчову продукцію), які реалізується в Україні здебільшого формуються в еквіваленті до долара США, а вказана сума збитків фактично у 18 разів менша від показника 2006 року та в 31 раз - 2008 року, можливо зробити висновок, що відповідальність за майнові злочини наступає за значно менш тяжкі правопорушення, ніж у попередні 10 років).

IV. Оперативність реагування на злочини та події.

На сьогоднішній день, після запровадження діяльності патрульної поліції та введення в дію служби "102" спостерігається зростання на 35% зареєстрованих до Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що з одного боку свідчить про певне підвищення довіри населення до поліції, а з іншого - про підвищення якості контролю за реєстрацією заяв та повідомлень. Збільшення кількості

зарєєстрованих заяв та повідомлень спостерігається в усіх без виключення регіонах держави.

V. Зменшення кількості необґрунтовано закритих кримінальних проваджень.

Крім цього, керівництвом Національної поліції взято на особистий контроль законність закриття кримінальних проваджень та якість їх розслідування. Як наслідок, при незначному збільшенні на 6% загальної кількості зарєєстрованих кримінальних правопорушень (з урахуванням закритих за п.п. 1,2,4,6 ч. 1 ст. 284 КПК) число їх закриття зменшилось на 13%, що у свою чергу спонукало зростання на 23% кількості зарєєстрованих до ЄРДР кримінальних правопорушень (без урахування закритих за п.п. 1,2,4,6 ч. 1 ст. 284 КПК) за якими досудове розслідування триває.

Для прикладу: в м. Києві з початку року загальна кількість зарєєстрованих кримінальних правопорушень (з урахуванням закритих за п.п. 1,2,4,6 ч. 1 ст. 284 КПК) збільшилась на 3%. При цьому, внаслідок зменшення на 37% кількості закритих, кількість проваджень унесених до ЄРДР (без врахування закритих за п.п. 1,2,4,6 ч. 1 ст. 284 КПК) та за якими досудове розслідування триває збільшилась на 52%.

Крім цього слід враховувати, що керівництвом МВС та Національної поліції прийнято рішення про відхід від старих критеріїв оцінювання ефективності діяльності поліції (міліції), яка базувалась на порівнянні статистичних показників.

Змагальність запропонованої системи спонукала керівників окремих органів до гонитви за показниками з метою досягнення передових позицій у рейтингу. Це призводило до маніпулювання статистичними даними, приховування злочинів від реєстрації, нехтування своїми проблемами обов'язками щодо служіння суспільству.

Ураховуючи викладене, а також, насамперед, з метою мінімізації випадків порушення прав громадян правоохоронцями основним критерієм оцінки ефективності роботи працівників поліції визначено рівень довіри населення. Відповідне положення закріплено у ст. 11 Закону України "Про Національну поліцію".

Кардинальна зміна вектора в системі оцінювання ефективності роботи органів та підрозділів поліції вже принесла перші позитивні результати у вигляді зменшення кількості необґрунтовано закритих кримінальних проваджень. Фактично працівники поліції припинили практику відшукування мотивів для їх закриття з метою покращення статистичних показників своєї роботи. Як наслідок, за різними оцінками соціологів, рівень довіри громадян до поліції збільшився в рази.

Висновки. На сьогодні формування криміногенної ситуації обумовлюється рядом чинників, в першу чергу, економічного та соціального спрямування. Стабілізація ситуації за визначеними напрямками безумовно матиме позитивний вплив на оперативну обстановку у державі. Від часу здобуття країною незалежності, структура злочинності в Україні зазнала серйозних змін.

Література

1. Експрес-випуски Держстату України. Соціально-економічне становище України за січень-серпень 2016 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Про внесення зміни до статті 23 Закону України "Про Національну поліцію" щодо уточнення деяких положень: Закон України № 1394-VIII від 31.05.2016 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1394-19>.
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: Закон України № 838-VIII від 26.11.2015 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/838-19>.

Борець Т.О.,
Національна академія внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 19.11.2016

УДК 343.92

ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЗЛОЧИН ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАННОСТІ

Загороднюк С. О.
Допілка В. О.

Стаття присвячена дослідженню понять "тероризм" та "фінансування тероризму", опрацьовано статистичні дані щодо терористичної діяльності в Україні, зазначено фактори, що можуть сприяти появі підґрунтя для терористичної діяльності в країні, досліджено основні міжнародно-правові акти у сфері протидії фінансуванню тероризму, включаючи міжнародні конвенції, резолюцію Ради Безпеки ООН.

Ключові слова: тероризм, фінансування тероризму, легалізація (відмивання) доходів, резолюція, конвенція.

Стаття посвящена исследованию понятия "тероризм" и "финансирование терроризма", обработаны статистические данные о террористической деятельности в Украине, указаны факторы, которые могут способствовать появлению террористической деятельности в стране, исследованы основные международно-правовые акты в сфере противодействия
© С.О. Загороднюк, В.О. Допілка, 2016

финансированию терроризма, включая международные конвенции, резолюцию Совета Безопасности ООН.

Ключевые слова: терроризм, финансирование терроризма, легализация (отмывание) доходов, резолюция, конвенция.

The article focuses on the notions "terrorism", and "terrorism financing"; It is processed the terrorist activity statistics in Ukraine; outlined the factors that may contribute to ground for terrorist activity in country; examined the main international instruments in the fight against terrorist financing, including the

International Convention, Resolution of the UN Security Council; given the comparison of key terms and provisions of international conventions on the laws of Ukraine in the field of terrorist financing. It was shown the influence of international law on the process of anti-terrorism legislation of Ukraine; examined the genesis of Ukrainian legislation in combating and countering the terrorism

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**